

MAANDBLAD VAN „**OULD-UTRECHT**”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

1 NOVEMBER
1939

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

14^e JAARGANG
N° 11

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

NICOLAAS BEETS TE UTRECHT.

11 Juni 1854—13 Maart 1903. II.

Aan erkenning van zijn verdiensten heeft het Nicolaas Beets niet ontbroken. Van vele vereenigingen en genootschappen was hij eerelid, o.a. van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen, sedert 1892 eerelid van het bestuur. Hooger onderscheiding was, dat de Koninklijke Akademie van Wetenschappen hem in 1859 tot lid benoemde en dat de Utrechtsche Universiteit hem in 1865 het eeredoctoraat in de letteren aanbood. Mede een bewijs van waardeering was, dat Beets in December 1874, toen Bernard ter Haar zijn professoraat neerlegde, tot diens opvolger in de kerkgeschiedenis en de christelijke ethiek werd benoemd, welke benoeming velen met verbazing en Beets zelf aanvankelijk met schrik vervulde ²⁵).

Dit was niet het professoraat, waarop zijn vrienden in vroeger jaren voor hem hadden gehoopt. Ook niet dat, waarop Beets eenige aanspraak kon doen gelden: van de eischen der theologische wetenschap, haar roeping, haar nieuwe wegen had hij geen besef. Wel had Beets bij zijn drukken werkkring de bijbelstudie nooit verwaarloosd, maar hij was een kwart eeuw ten achteren, omdat zijn Leidsche leermeester Van Hengel dit ook was geweest ²⁶). Ieder wist trouwens destijds dat professor Beets was aangesteld niet als geleerde, maar als leidsman. Beets zelf schreef hierover aan zijn ouden vriend Hasebroek: „toen ik het ambt aanvaardde, was het, in mijn een-en-zestigste levensjaar, voor mij te laat om mij te begeven tot bronnenstudie, om mij te voegen naar de echt wetenschappelijke methode; maar ik heb gedacht dat de levenservaring van een zestiger datgene was wat ik op jongere geleerden vooruit had, en dit mijn eigenaardig kapitaal waarmee ik in de behandeling der Kerkgeschiedenis en Zedekunde vooral woekeren moest; en ik ben mij bewust mijne kracht gezet te hebben op hetgeen mijn gave was” ²⁷).

Met Doedes en Van Oosterzee vormde Beets de theologische faculteit. Op 16 Maart 1875 hield hij zijn inaugureele rede over „karakter, karakterschaarschte, karaktervorming”, welke parallel

loopt met de rede die hij op 26 Maart 1878 als rector magnificus op den Dies der Universiteit uitsprak over „groote mannen en ware grootheid”; beide oraties vulden elkander in meer dan één opzicht aan ²⁸). Bij zijn onderwijs in de kerkgeschiedenis heeft Beets vooral de groote godsdienstige figuren als Augustinus en Luther geteekend, het zwaartepunt van zijn colleges legde hij in die over christelijke moraal. Ook hield hij een privatissimum over welsprekendheid, dat hij placht te besluiten met de voordracht van een gedicht van Vondel. Leerlingen heeft hij niet gevormd, met de studenten had hij weinig contact, maar tot hun geestelijke vorming heeft hij naar zijn beste vermogen bijgedragen. Na zijn aftreden getuigde Beets: „Zooveel is zeker, dat ik met genoegen en, naar ik van tijd tot tijd ondervonden heb, ook niet zonder vrucht geprofessord heb” ²⁹).

Onder zijn ambtgenooten was Beets bijzonder gezien, op den Utrechtschen professorenkrans werd hij met ontzag bejegend. Beviend was hij met Donders en Buys Ballot ³⁰). Aan beiden heeft hij verzen gewijd ³¹). Beets heeft de Utrechtsche Universiteit meermalen in het buitenland op waardige wijze vertegenwoordigd.

Beets' zeventigste verjaardag, die een einde maakte aan zijn hoogleeraarschap, is 13 September 1884 met luister gevierd. Het werd een nationale feestdag. De plechtigheid begon 's ochtends in de groote zaal van Tivoli. Mr. C. Th. Graaf van Lynden van Sandenburg, die de plechtigheid leidde, bood Beets een kistje met albumbladen aan, waartoe duizenden uit alle kringen hadden bijgedragen. De officieele feestredenaar was Prof. Matthijs de Vries, Beets' „stad- en schoolgenoot en vriend” ³²), die met aller instemming de woorden sprak: „Ja, een zegen zijt Gij voor uw volk geweest; en Goddank, dat zijt gij nog heden, en dat zult gij blijven, ook nadat uwe taak op aarde is afgewerkt, nog voor het late nageslacht”. Aan het slot van zijn rede bood De Vries den zeventigjarige diens marmeren borstbeeld aan, vervaardigd door Stracké. Na een lange reeks van begroetingen nam Beets het woord om te bedanken. Zijn aanhef was: „Soli Deo gloria”; zijn slotwoord: „De liefde toch is de eigenlijke grondtoon van al wat gezegd is. Laat mij daarmee ten grave gaan. Ik ben 70 jaar oud geworden, maar ik heb onder de menschen op aarde niets heerlijkers bevonden dan de liefde” ³³).

Des middags had, eveneens in Tivoli, onder leiding van Richard Hol, een muziekkuitvoering plaats ter eere van den gehuldigde. Vierhonderd zangers en zangeressen verleenden hun medewerking. Het waren de leden van de afd. Utrecht van de Mij tot bevordering van Toonkunst, de Vereeniging voor Kerkgezag, de Utrechtsche Mannenzangvereeniging, de Zangvereeniging Kunstmin, het Kerkkoor Cantemus Domino, de Utrechtsche Studentenzangvereeniging, de leerlingen van de Muziekschool van

de Mij tot bevordering van Toonkunst, waarvan de Heer M. W. Petri toen directeur was, terwijl het symphonie-orkest van de dienstdoende schutterij te Utrecht zijn medewerking verleende. De solisten waren: Catharina van Rennes, sopraan; J. v. O. de M., alt; Antoine van Kerkoerle, tenor; J. M. Orelie, bariton.

Behalve het slotnr. „Feestklanken, Neerlands dichter Dr. Nicolaas Beets op den 13 Sept. 1884 toegewijd door J. P. Hasebroek en Richard Hol” werden uitsluitend composities uitgevoerd op Beets' meest bekende gedichten. Eerst klonk de feestcantate „Elia op Horeb”, voor solo-stemmen, koor en orkest, gecomponeerd door Frans Coenen. Hierna werden zeven liederen met klavierbegeleiding gezongen: Het tranenkruikje (sopraan), compositie van J. C. M. van Riemsdijk, Een lied van Bloemen (tenor) van Joh. J. H. Verhulst, Scheiding (alt) en Mijn Hof (sopraan) van R. Hol, Hollandsch lied (bariton) van K. A. Craeijvanger, Het Violtje (sopraan) en Maartje van Schalkwijk (sopraan), beide getoonzet door R. Hol. Het laatste liedje werd door de jonge Catharina van Rennes zoo geestig voorgedragen, dat het moest worden herhaald, en Beets zijn oud-catechisante met een extra woordje bedankte.

Een diner, waarbij ruim honderd personen aanzaten, en dat eveneens in Tivoli plaats had, besloot den welgeslaagden huldingdag.

(Wordt vervolgd).

C. C. v. d. G.

-
- 25) Chantepie de la Saussaye t. a. pl. Blz. 244.
 26) Aldaar blz. 101.
 27) Aldaar blz. 245—246.
 28) Aldaar blz. 247.
 29) Aldaar blz. 246.
 30) Aldaar blz. 250—253.
 31) Dl. V. Nog eens Winterloof. Late gedichten. Blz. 33 en 18.
 32) Dl. IV. Blz. 37.
 33) J. ten Brink, Nicolaas Beets. In: Neerlands Letterkunde in de XIXe eeuw. Dl. I. Amsterdam, 1888. Blz. 370.

TOONEELBERICHT.

Gedurende het geheele winterseizoen 1805—1806 (van einde December tot einde Maart) werd de Utrechtsche schouwburg bespeeld door een tooneelgezelschap, dat zich noemde „de Nederduitsche Acteurs en Actrices” en onder directie stond van Willem van Dinsen Jr. Het was nog steeds het eerste vaste schouwburggebouw, waarin deze vertooningen plaats vonden: de „royaale tent op steenen fundeering”, uit een oogpunt van geldbelegging door den Utrechtschen vischkooper Cornelis Koppedrajer in 1796 opgericht. De schouwburg was, behalve de fundeering, geheel van hout, 60 voeten breed en 120 meter lang en stond op het

Vredenburg, „bij den oprij nabij de Manege”, in de rooilijn van de huizen van de Elisabethstraat. In 1808 is deze schouwburg, die inmiddels (1807) van Koning Lodewijk Napoleon het praedicaat „koninklijke” had ontvangen afgebrand en terzelfder plaatse eerst in 1814 vervangen door den „nieuwen schouwburg van den heer C. van Leeuwen”, aanvankelijk een tent, sedert 1821 een vast gebouw, minder ontvlambaar dan zijn voorgangers, dat het tot 1881 heeft uitgehouden en toen „herschapen” werd in den schouwburg, welke nog heden ten dage den naam van „Stadsschouwburg” — helaas, niet met eere — draagt.

Het tooneelgezelschap van Willem van Dinsen Jr. bespeelde — op een enkele uitzondering na — den schouwburg *Dinsdags* en *Donderdags*. Om *half zes* begonnen reeds de voorstellingen, hetgeen in de advertenties, welke het opschrift „*Tooneelbericht*” droegen, aldus werd vermeld: „Er zal dien avond met het slaan van half 6 uren worden begonnen” of wel „met het slaan der Klok van half 6 deezen avond op 't Tooneel.” Willem van Dinsen Jr. was uit een oude tooneelspelers-familie afkomstig: reeds in 1790, nog vóór Utrecht een vasten schouwburg had, bezocht Catharina Elisabeth van Dinsen, geb. Craijestein, met haar eigen houten tooneeltent onze stad en kreeg toen van de Utrechtsche overheid een reprimande, dat haar schouwburg onvoldoende verwarmd was en zij dientengevolge ervoor te zorgen had haar tent behoorlijk door *kachels* te doen verwarmen. Een verwarmingstechniek, waaraan in 1808 de eerste *vaste* schouwburg ten offer viel.

Meestal werden *twee* stukken per avond vertoond :een ernstig tooneelwerk, hoofdzakelijk uit het Fransch of Duitsch vertaald, als hoofdschotel; een blijspelletje — „kluchtspel met zang” of „Opera en vaudeville” — als nastuk. Ging er een enkelen avond slechts *één* tooneelstuk per avond — zooals bijv. een van de vele zoo populaire tooneelstukken van August von Kotzebue (1761—1819) — dan werd er in de advertentie bij vermeld, dat „om de uitgebreidheid dezer Representatie” weliswaar „met het slaan van half zes het Gordijn zal worden gehaald”, maar dat om denzelfden reden „geen Nastuk gegeven kon worden”. De voornaamste personages van dit tooneelgezelschap waren: natuurlijk directeur van Dinsen en zijne vrouw Mejufv. van Dinsen, voorts Mej. Adams, geb. Snoek — die in één van de stukken liefst zes verschillende rollen vervulde — de heer de Quack en de heer en Mej. Fallée. In de drie maanden van zijn Utrechtsche verblijf gedurende het winterseizoen 1805—1806 speelde dit gezelschap 25 tooneelstukken — alle verschillend — en 19 nastukjes. Het repertoire was dus welvoorzien.

Een van de stukken, waarmede de „Nederduitsche Acteurs en Actrices” op Dinsdag 18 Maart 1806 voor het voetlicht van den Utrechtschen schouwburg traden, moet al bijzonder attractief zijn geweest. Het was een „nieuw Tooneelmatig Tafereel eener waare

Gebeurenis", door een der tooneelspelers, den heer J. de Quack Jansz vervaardigd en door „den Vervaardiger van 't zelve" aan een collega, den heer Fallée, opgedragen. De heer Fallée was, behalve tooneelspeler, ook redder van twee drenkelingen, voor welke edele daad van menschlievendheid hem door de „zoo Lofwaardige Maatschappij tot redding van Drenkelingen" de eere-medaille was toegekend. Deze redding was door den heer de Quack tot een tooneelstuk verwerkt, dat tot sprekenden titel droeg: „De menschlievende Tooneelspeler". Maar wat nu de groote attractie vormde, was wel het volgende: „De Rol van de *Menschlievende Tooneelspeler* zal daar in door den Heer *Fallée* vervuld worden, terwijl één der Geredden, zijnde een Soldaten Kind, meede in *Persoon* ten Tooneele zal verschijnen. Nooit op eenig Tooneel vertoond".

Het was dus met recht de Kunst uit het Leven gegrepen — kunst en leven beide met hoofdletters!
W. G. v. R.

KLEINE MEDEDEELINGEN.

Romeinsche castella te Vechten. — In de op 6 October l.l. te Leiden gehouden maandvergadering van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde heeft dr. W. C. Braat een lezing over deze castella gehouden.

Na een inleiding over de geschiedenis van het oudheidkundig onderzoek te Vechten, dat als vindplaats van Romeinsche oudheden al in de zestiende eeuw bekend was, schetste spr. het verloop van de opgravingen, zooals die sedert 1892, eerst door het Prov. Utrechtsch Genootschap van k. en w. en later sedert 1914 onder leiding van dr. Holwerda, dr. Remouchamps, en sedert 1931 van spr. zelf, van rijkswege ten behoeve van het rijksmuseum van oudheden te Leiden, telkens met tijdelijke onderbrekingen, zijn verricht.

Drie Romeinsche castella liggen daar, vlak bij het fort Vechten, boven elkaar. Het oudste, met een uitgestrekte aanlegplaats aan den voormaligen Rijnsoever, is ongetwijfeld in 16 na Chr. door Germanicus gebouwd, toen hij op het eiland der Bataven een

vloot uitrustte van duizend schepen, om daarmede de Germanen tusschen Eems en Wezer te bestoken. Van Vechten voer hij toen door de Drususgracht, waarin we de Utrechtsche Vecht moeten zien, die zich vroeger tegenover Vechten van den Rijn afsplitste, naar het meer Flevo en zoo over de Wadden naar den mond van de Eems.

Tegen het einde van de eerste eeuw is het heele terrein een paar meter opgehoogd; daarop is een kleiner castellum gebouwd, evenals het vorige nog geheel van hout en aarde. Dit tweede castellum vormt een schakel in de keten van grensvestingen langs den Rijn, zooals we die gedeeltelijk kennen, gedeeltelijk met groote waarschijnlijkheid kunnen vermoeden te Utrecht, de Meern, Woerden, Bodegraven, Zwammerdam, Alphen, Reynenburg, Roomburg, Valkenburg en Katwijk.

In het einde van de tweede eeuw is dit castellum in steen herbouwd.

Na nog een overzicht gegeven te hebben van de talrijke vondsten,

waaronder ook eenige belangrijke inscripties, besloot spr. zijn voordracht met te wijzen op wat er in de toekomst nog in Vechten te doen is. Een definitieve publicatie van de opgravingen kan pas worden gegeven, wanneer dat onderzoek is afgelopen.

Hendrik Goudt. — In aansluiting aan zijn studie over dezen Utrechtschen kunstenaar in „*Oud-Holland*” (XLV-1928, blz. 110-122), waarvan in dit Maandblad een uittreksel werd gegeven, publiceerde Heinrich Weiszäcker in hetzelfde tijdschrift (LVI-1939, blz. 185-192) een door reproducties gedocumenteerd opstel over „*Ein Gemälde von Hendrik Goudt*”.

Tot nu toe was uit geloofswaardige berichten van tijdgenooten wel bekend, dat Goudt niet alleen een zeer verdienstelijk teekenaar en graveur is geweest, maar ook geschilderd had. Schilderstukken van zijn hand waren echter niet meer bekend. Weiszäcker meent nu in de verzameling van graaf Otto Wachtmeister te Wanås in Zweden een stuk te hebben gevonden, dat weliswaar aan zijn leermeester en vriend Adam Elshei-

mer werd toegeschreven, maar dat volgens W. door Goudt gepenseeld moet zijn. Het is op koper (hoog 22.5, breed 26.1 c.m.) geschilderd, gesigineerd noch gedateerd, en stelt het onthaal van Jupiter en Mercurius (Zeus en Hermes) bij Philemon en Baucis voor. De goden, als zwervers vermomd, zitten met Baucis, die de gerechten toebereidt, bij de tafel, terwijl de onder de schouw neergehurkte Philemon een steelpan boven het houtvuur beweegt.

De schr. steunt zijn betoog voornamelijk op een drietal schetsteekeningen van Goudt, waarvan er één in het Städtelsche kunstinstituut te Frankfurt en twee in het Louvre-museum te Parijs worden bewaard. De op deze teekeningen voorkomende figuren toonen in proportie en grootteske houding sterke overeenkomst met die van de schilderij, die in de compositie van het geheel vooral met die van één der teekeningen in het Louvre verwant is. Vermoedelijk is de schilderij ontstaan in de Utrechtsche periode, toen Goudt reeds zieksiek was, maar toch nog af en toe in staat om te werken. E.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Willibrordiana 1939. III. — De bekende Patria-serie (Vaderlandsche cultuurgeschiedenis in monographieën) heeft zich met een deel *Willibrord en Bonifacius*, geschreven door Dr. W. Lampen O.F.M. (Amsterdam 1939, P. N. van Kampen & Zoon N.V., 158 blz. met vele illustr.), eindelijk ook eens in de Middeleeuwen gewaagd. Het was actueel het leven van den geloofsverkondiger Willibrord en dat van Bonifacius, met hem op velerlei wijzen zoo nauw verbonden, als onder-

werp te kiezen. Evenzeer lag het voor de hand het schrijven van dit deel op te dragen aan Prof. Lampen, die ruim 20 jaren geleden reeds een werk over St. Willibrord schreef, dat toen wel als de beste biografie beschouwd werd en sedertdien nog talrijke detailstudies over den apostel publiceerde. Herinnert het nieuwe boek in sommige opzichten aan het vroegere, het inzicht en de feitenkennis van den auteur blijken vermeerderd te zijn. Ja, hij weet er zooveel van en brengt zooveel ge-

gevens in dit boek bijeen, dat de lezer soms door de boomen het bosch niet meer ziet. Het geheel is wat onrustig geworden, vooral omdat de schrijver zooveel ongelijksoortigs in de verschillende hoofdstukken bijeenbrengt.

Volkomen bewust van de moeilijkheden, die de levensbeschrijvingen van figuren uit de 7e en 8e eeuw als Willibrord en Bonifacius meebrengen, meenen wij, dat weglating van vele details en uitweidingen het boek aan eenheid zouden hebben doen winnen en dat de beschreven personen ons duidelijker voor oogen zouden staan, wanneer tevens de tijd, waarin zij leefden scherper was geteekend.

Behalve dat te veel bijzonderheden worden aangetroffen, waarvan ik niet geloof, dat zij den lezer, waarop de Patria-serie berekend is, zeer zullen interesseeren, wordt ook eenige malen op herhalingen gestooten, die gevoeglijk hadden kunnen wegblijven. Het is tenminste niet duidelijk, waarom b.v. de bekende eigenhandige aantekening van Willibrord eerst eens in het levensverhaal en later nog eens in het hoofdstuk over het Kalendarium in extenso moest worden opgenomen. Zoo vraagt men zich ook af, waarom het riviertje, waarbij in 734 de friesche hertog Bubo door Karel Martel verslagen werd, op blz. 74 de Borden en op blz. 137 de Boorn wordt genoemd.

Ondanks deze en dergelijke bezwaren verdient het boek van Prof. Lampen onder de Willibordpublicaties van beteekenis gerekend te worden. Onwillekeurig vergelijkt men het met het eenige maanden eerder verschenen en in deze kolommen reeds aangekondigde werk van Dr. Verbist, maar daarmee begaat men een onbillijkheid. Laatsgenoemde auteur, blijkbaar niet aan een bepaalden omvang gebonden,

heeft zijn werk breed kunnen opbouwen, allerlei detailkwesties uitvoerig en met aanhaling van een uitgebreid wetenschappelijk apparaat kunnen behandelen en zodoende een geheel geschapen, dat wellicht nog meer de belangstelling van den vakman dan van den gewonen lezer verwerft; Lampen had rekening te houden met een ontwikkeld, maar overigens niet deskundig publiek en moest met bewijsplaatsen zuinig zijn.

De keuze der illustraties is niet altijd een gelukkige geweest. Het prentje uit Soetebooms Oudheden van Zaanland, van 1702, waarop de „aankomst der bisschoppen Wilfridus en Willibrordus tot Vroonen” staat afgebeeld, was beter achterwege gebleven, niet zoozeer om het volledige moderne bischopsornaat, waarin de beide geloofsverkondigers uit de schepen-op-den-achtergrond gestegen blijken te zijn, maar vooral omdat Wilfried en Willibrord nooit samen in deze streken hebben vertoefd. Bij het afgebeelde titelblad van Blondeels Beschrijving der stad Utrecht (1757), waarop voorkomen de stedemaagd van Utrecht, een bisschop en een gekroonde figuur, die blijkens de oorkonde in zijn hand met de woorden „Donatio Pipini” den majordoom Pippijn moet verbeelden, begrijpt men, dat hier bedoeld is wat Beda omschrijft met de woorden „donavit locum cathedrae” (hij schonk hem een plaats voor zijn bischopszetel), maar kan men tegelijk van meening zijn, dat de schenking van Karel Martel van 723 veel meer geëigend is om als de grondlegging van de wereldlijke macht der utrechtsche bisschoppen beschouwd te worden. Zoekt men intusschen wat Lampen zelf daarvan zegt, dan ontdekt men tot zijn ontsteltenis, dat hij noch Pippijns

vriendelijkheid (al wordt Willibrords vestiging te Utrecht vermeld) noch Karels genereuze schenking ook maar met een enkel woord herdenkt. Daar de schrijver beide feiten natuurlijk kent en tientallen andere schenkingen in zijn boek memoreert, blijft het een open vraag, waaraan dit verzuim te wijten is.

Van geheel anderen aard dan het boven besproken werk is het boekje van den utrechtschen hoogleraar *Dr. M. van Rhijn*, vanwege den Zendingsstudie-raad uitgegeven door de Drukkerij van de stichting Hoenderloo. Het heeft tot titel *Willibrord, de Apostel der Friezen* en vormt no. 3 van den 44en jaargang van het periodiekje „Lichtstralen op den akker der wereld” (33 blz. met illustr.). Opzet en omvang doen begrijpen, dat hier slechts een korte schets wordt geboden en geen nieuwe inzichten worden geopend. Bij blz. 19 zou men kunnen aantekenen, dat het volstrekt niet noodig was, dat Willibrord tot aartsbisschop werd gewijd, om de macht te hebben andere bisschoppen te consacreeren.

Vond Prof. van Rhijn in het feit dat „tegenwoordig heel veel menschen in de overtuiging leven, dat het Christendom nooit aan de Germanen had moeten worden gebracht” een reden om bij een figuur als die van Willibrord stil te staan, *Dr. Aug. de Vries*, de schrijver van *S. Willibrord, een missionaris uit de achtste eeuw* (Heiloo, 1939, Kinheim-uitgeverij, 103 blz. met illustr.) besteedde een achttal bladzijden om er een indruk van te geven „hoe het met die hooggeprezen cultuur der Germanen (de Friezen inbegrepen) stond”. Hij beoogt met deze

en andere beschouwingen den geloofsverkondiger te „plaatsen in het raam van zijn tijd, in het kader van zijn tijdsomstandigheden, of als men het beter vindt: zijn tijd, zijn eeuw te beschrijven rondom S. Willibrords figuur als dominant”. Het komt mij voor, dat de schrijver daar, op bescheiden plan, vrijwel in geslaagd is. Ook maakt hij den indruk, van de litteratuur over Willibrord op de hoogte te zijn en, wat minstens zoo belangrijk is, ook de bronnen zelf te hebben benut. Het pleit voor zijn historischen zin, dat hij aan die bronnen niet meer ontleend heeft dan ze bevatten en eerlijk bekend, dat ze ons meermalen in den steek laten. Zonder in het al te populaire te vervallen, heeft Dr. de Vries zijn kennis op vlotte wijze medegedeeld. Meermalen legt men bij de lectuur op kleine slakjes zout — natuurlijk —, maar als geheel behoort dit boekje tot de goede Willibrordbeschrijvingen van klein formaat. Een vette slak moet echter gesignaleerd worden: volgens Dr. de Vries bouwde Willibrord 1° den St. Salvator, 2° herbouwde hij de St. Thomaskapel op het Domplein, die hij St. Maarten tot patroon gaf. (Het is mogelijk, maar niet onbestreden en het is zeker gevaarlijk Bonifacius als getuige er bij te roepen, die wel van een verwoest kerkje spreekt, maar er geen naam aan geeft. De St. Thomaskapel komt niet eerder dan de 13e eeuw voor). 3° bouwde Willibrord „buiten het castellum in de vicus een tweede St. Maartenskerk”, 4° volgens de traditie een H. Kruiskapel, 5° een klooster bij den Salvator en 6° later ook een klooster bij den St. Maarten (blz. 84). Zoover heeft nog niemand het gebracht! J. W. C. VAN CAMPEN.